

ПРИЛОЗИ. ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
CONTRIBUTIONS. SECTION OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCE

ISSN 0350-1914

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
MACEDONIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
SECTION OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCE

ПРИЛОЗИ
CONTRIBUTIONS

XLII 1–2

СКОПЈЕ – SKOPJE
2017

Уредувачки одбор:

акад. Витомир Митевски (претседател)

акад. Блаже Ристовски

доп. член Марјан Марковиќ

Бобан КАРАПЕЈОВСКИ

**ПОКАЗНИТЕ ЗАМЕНКИ НАСПРЕМА МОРФОЛОШКИ
ВРЗАНИОТ ЧЛЕН КАКО ЕКСПОНЕНТИ
НА КАТЕГОРИЈАТА *ОПРЕДЕЛЕНОСТ***

Апстракт

Историски гледано, членот претставува показна замена во постпозиција. Но, дали се работи за иста семантичка категорија, која се реализира со поинакви средства, или постојат суштински и значенски разлики во изборот на едното наспрема другото средство. Имајќи ги предвид гледиштата на Крамер, Тополињска и Минова-Гуркова, како и нашите истражувања во тој правец, во овој прилог ги издвојуваме случаите во кои исказите имаат еднаква пропозициска содржина, независно дали определеноста се искажала со показна замена или со член и, наспрема нив, редица примери каде што употребата на членот е блокирана, односно дистрибуцијата е ограничена само на еден од (теоретски) можните експоненти. Таквите примери можат да се идентификуваат кај т.н. генеричка референција, кај ситуационската определеност и, дополнително, кај посесивните конструкции во кои посесорот е лице што учествува во говорниот чин и, формално, конструкциите со супстантивизирана придавка.

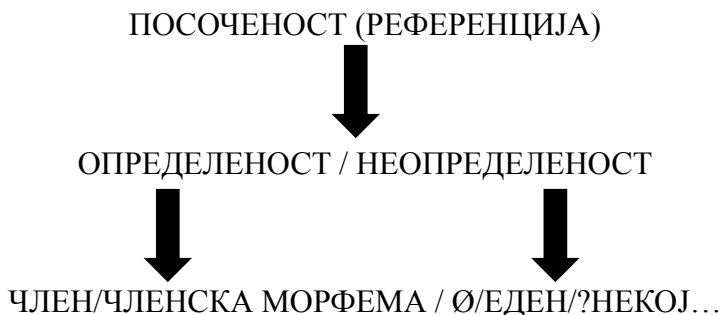
I. Уводни забелешки. За поимот ОПРЕДЕЛЕНОСТ.

Дали е членот само показна замена во постпозиција? Ако е така, дали тоа значи дека неговото дефинирање се сведува само на морфолошкиот/формалниот аспект, односно неговото постоење нема други семантички диференцијации во однос на показните замены. Според Карлик (Karlić 2011, 321), апстрактноста на определеноста придонесува за мноштво дефиниции на оваа граматичка категорија, најчесто од дистрибуциски тип [се набројуваат средства за нивно

искажување, но не и сублимирана и сеопфатна дефиниција на категоријата, в. М. Знинка (Zninka 2004, 49) кај Карлиќ (Karlić, *ibid.*)]. Определеноста, како што наведува Метјуз (Matthews 2005, 89), се дефинира како „посочување на, или карактеристично укажување на реферирањето на индивидуа или збир индивидуи што можат да се идентификуваат. Па, така, Мари или жената е определена именска група, која реферира на одредена личност или збир личности што можат да бидат идентификувани во контекст од страна на оној кому му се зборува“. И определениот член се дефинира низ оваа призма, имајќи ја предвид дистинкцијата во однос на демонстративните заменки дека реферирањето не го прави и преку деиксис (*ibid.*; сп. и Тополињска 2006).

Категоријата посоченост наоѓа свој израз во категоријата определеност, односно може да се каже дека определеноста е поткатоорија на посоченоста. Заправо, „морфолошко јадро на категоријата посоченост претставува таканаречената категорија определеност со морфематски површински експоненти во облик на членските морфеми“ (Тополињска 1974, 62; сп. Минова-Ѓуркова 2000, 38).

Ставено на вертикална оска, која подразбира извесна хиерархизација, овие три категории изгледаат вака:

Посоченоста (референцијата) и определеноста/неопределеноста се категории со кои оперираме на планот на семантиката, додека, пак, третото ниво, каде што се појавуваат членот/членската морфема и експонентите на неопределеноста (нулта морфема, еден, ?некој, неопределените заменки, итн.) претставува реализацијата на погорните две, односно план на формата.

Определеноста, според Тополињска (2009, 177), е „прагматичка категорија, која овозможува идентификација на учесниците на раскажаните настани и на настаните самите по себе. Како таква, таа има маркери и на реченично рамниште и на рамниште на именската група“.

Во таа смисла, „определени описи (именски групи со определен член)“, како што ги нарекува Круз (Cruse 2004, 326–327), претставуваат оние што се прикажани од страна на адресантот со доволно количество информации за да бидат препознаени како единствени од страна на адресатот во извесен домен/област. Според Круз (Cruse 2004, 327) адресатот го идентификува референтот во четири области, кои се субординирани поставени, односно тој пребарува во првата, потоа во втората... итн., т.е. со „опаѓачки редослед на пристапување [во смисла на количеството когнитивна активност што е потребна да се активираат, (ibid.)]:

а) дискурс што претходел (она што се наоѓа во краткотрајната меморија);

б) непосредна ситуација (достапна на сетилата во односниот/дадениот момент);

в) поширока ситуација;

г) меморија/општо знаење (онтолошките познавања на светот, заб. Б.К.)¹.

Првата и третата точка (а и в) можеме да ги категоризираме како контекст/конституција, т.е. да ги третираме како варијација на еден исти план преку кој се врши идентификацијата.

II. СОПОСТАВУВАЊЕТО НА ЧЛЕНСКИТЕ МОРФЕМА -В/-Н- НАСПРЕМА СООДВЕТНИТЕ ПОКАЗНИ ЗАМЕНКИ

Во споредбата на начините за искажување на определеноста можеме да издвоиме две групи, каде што, *mutatis mutandis*, наоѓаме еквивалент на едниот со другиот (со извесни прагматички отстапки, но со еднаква содржинска/значенска вредност, односно семантички еднакви).

A) ова : в-кореноӣ

Да го разгледаме примерот (1):

(1) **Човеков** *џо* знам *о*г *некаде*. vs.

(1a) **Овој човек** *џо* знам *о*г *некаде*.

Пропозициската содржина и во двете реченици (двата исказа) е иста. Во вториот случај „човек“ е фокусирано, доведено во преден план, нагласено. Така ќе биде и во сите други примери од оваа низа.

¹ За различните пристапи во дефинирањето на определеноста и членот и врската со стварноста, поопширно се осврнуваме во текстот „Една можна класификација на експонентите на неопределеноста во македонскиот јазик“.

Всушност, тука се појавува контраст за третото лице (овој : оној/тој). Во случаите со употребена показна замена можеме да претпоставиме и однос на конјункција по спротивност како продолжување на реченицата, односно контраст, адверсативна реченица [пр. (2)]:

(2) *Женава е млада. vs.*

(2а) *Оваа жена е млада (наспрема онаа; а не онаа).*

Во првата група јасно се согледува дека определеноста е идентична, дополнителниот елемент што го содржат исказите е деиксисот, односно издвојувањето се врши не само според критериумите што ги наведува Круз (в. погоре, I) туку и според извесен просторен фактор (исказите се определени и со /+блиску/ до адресантот).

Б) *она : н-кореноӣ*

Втората група ја сочинуваат примерите каде што, исто како и во првата, пропозициската содржина на исказите е идентична, а дестинкцијата е прагматичка или функционална. Односно, како и погоре, разликувачки фактор во случаите со употребена членска морфема *vis-à-vis* показна замена е прагматскиот фактор (фокусирањето) или, пак, можноста за создавање контраст преку внесување елемент спротивен на фокусираниот во однос на категоријата простор.

(3) *Сџави ја книџаӣа на масана. vs.*

(3а) *Сџави ја книџаӣа на онаа маса (наспрема оваа; а, не на оваа).*

Пропозициската содржина е иста. Во вториот случај „маса“ е фокусирано, доведено во преден план, нагласено. Определувањето во примерите (3) и (3а) се врши и преку деиксисот (како и во А), со тоа што тука дестинктивниот признак на примерите Б : А е определбата /+далеку/. Примерот (3а), исто како и примерот (2а), дава можност за контрастирање по дестинктивниот признак (нешто што е /+блиску/) во адверсативна реченица).

На адверсативното продолжение може да му претходи негација (Тие не го потпишаа договорот затоа што сакаа, туку затоа што беа принудени), но истата содржина може да се изрази и во афирмативна варијанта, каде што адверсативното дополнување од одречната варијанта е формализирано како зависна дел-реченица, а зависната дел-реченица – како адверсативно дополнување (Тие го потпишаа договорот затоа што беа принудени, а не затоа што сакаа) (сп. Петревски 2012, 38–39). Па, така, (3а) може да трансформира во (3б):

(3б) *He с̄тавај ја книџа̄та на оваа, шику на онаа маса.*

За случаите каде што имаме противставување на заменките ова/она наспрема членските морфемии со в-/н-корен, можеме да забележиме дека пропозициската содржина на исказите е идентична, а прагматските фактори влијаат при изборот на средството со кое ќе се изврши издвојување на елемент од множеството. Во таа смисла, постоењето деиксис, кој освен референцијално го обележува елементот и просторно, може да се каже дека е примарна одлика на заменскиот систем. Како што забележува и Минова-Гуркова (2000, 127–128), „наспрема ИГ² со показните заменки со корените ов- и он-, стојат ИГ со членските морфемии -ов и -он (...) Можеме да кажеме дека се ИГ со показните заменки – понагласено показни, а кај ИГ со членските морфемии на преден план доаѓа именувањето“.

Постпозитивната употреба на заменките (категоризирани и како клитики, сп. Мишеска-Томиќ 2008, 17–23 и Norper и Traugott 2008 [2003], 5) е само варијација на позицијата и на фонетскиот аспект, но функционално и семантички се работи за исто средство со исто значење. Тука може да се направи мала задршка и ограда во однос на прагматиката, каде што примерите со показна замена, веројатно и, пред сè, поради фреквенцијата и удобноста во изговорот, односно јазичната економија, придонеле да се поимаат и да се доживуваат како начин на фокусирање, доведување во преден план. Доказ за ова (=еднаквоста на содржината на исказите) е и историскиот развој на постпозитивниот член во македонскиот, преку прилепување, сраснување на показните заменки што се наоѓале во линеаризациска низа по имињата со именките (придавките... итн.) што им претходеле.

III. СОПОСТАВУВАЊЕТО НА ЧЛЕНСКАТА МОРФЕМА СО Т-КОРЕН НАСПРЕМА СООДВЕТНАТА ПОКАЗНА ЗАМЕНКА

За разлика од членските морфемии со корен в-/н-, во овој дел ќе го проследиме членот со –т-корен при генеричка и ситуацииска определеност.

Во однос на претходните две групи примери, во (4) имаме поинаков случај:

– тоа : т-коренот

(4) *Ученико̄т сака да ѝбедува. vs.*

(4а) *Тој ученик секогаш сака да ѝбедува.*

² ИГ = именска група (именски групи)

И покрај тоа што постојат хипотетички контексти во кои овие реченици може да се толкуваат на повеќе начини, односно дека членот што е употребен кај субјектот врши неколку различни функции, во (4), поради употребата на сегашното време, отсуството на лично име (сп. Ученикот Петко Петковски..., каде што е во катафорска функција), значењето упатува единство на генеричка референција, односно членот е употребен во генеричка конструкција [со парафраза: ‘секој ученик/ако е ученик, (тогаш) сака да победува’]. Во (4а), пак, исто така можеме да претпоставиме единствен контекст – деиксис (со покажување, на пример, кон некој објект), бидејќи, во друг случај, реченицата не е сосема прифатлива, односно се појавуваат блокирања во употребата на заменката. И покрај тоа што прирокот е ист и во двете реченици, се менува нивната пропозициска содржина, бидејќи се менува типот на определеност. Имајќи ја предвид и погорната шема (посоченост – определеност – член), можеме да кажеме дека во првиот случај имаме само посоченост, но не и определеност (именување, номинација во преден план, наспрема изделување).

(5) *Лекариѝе секогаш ѝосѝаѝувааѝ еѝички.*

(5а) *Тие лекари секогаш ѝосѝаѝувааѝ еѝички.*

Во примерот (5а), освен фокусирањето, претполагаме и извесно сопоставување, па реченицата може да продолжи: ...а не оние (за кои зборувавме; кои сѝојаѝ во кошоѝ; итн., со што овие реченици, во извесна смисла, се доближуваат до примерите од А и Б).

Пропозициската содржина на примерите (5) и (5а) не е иста. Примерот (5а) подразбира издвојување на подмножество (тие/некои) лекари од сите лекари на светов. Во првиот случај (5), парафразата гласи (‘ако е лекар, тогаш секогаш постапува етички’).

Тоа значи дека во (5) употребата на членот е *in suppositio materialis*³, како називи самите на себе, според едното гледање (со приближна парафраза ‘ако X/нешто може да се означи како лекар, то-

³ За т.н. супозициски теории, кои се актуелни сè додека и схоластиката е владејачка парадигма, односно пред таа да отстапи, го имаме предвид дефинирањето кај Гамут (Gamut 1991, 12): So, for example, the distinction between *suppositio formalis* and *suppositio materialis* is now known as the use/mention distinction. This distinction is apparent in the difference between sentences like (28) and (29):

(28) Amsterdam is the capital city of the Netherlands.

(29) Amsterdam has nine letters.

The Scholastics said that the term Amsterdam in (28) has *suppositio formalis*, that is, that it is used in order to refer to that Dutch city. But in (29) the term has *suppositio materialis*: it refers to the word Amsterdam; the term is mentioned.

гаш X/нешто може да се значи и дека секогаш постапува етички'); односно, според второто, деривати на поедноставни конструкции, каде што се предикати (според погорната парафраза).

Ова толкување произлегува од теоријата на Крамски, според кого членот се разликува од показната замена со тоа што може да се употреби и во генерички конструкции, односно во ситуации на генеричка референција. Поточно, тука се отвора прашањето: дали и показните заменки и членските морфемии може да се употребат за ист тип определеност.

Во стилизирани и маркирани конструкции [(6) и (7)], показните заменки може да се појават и во функцијата на членот со генеричка референција:

(6) *Ех, **џи**е **џо**лиџичари, **џ**реку **џ**лава ни **џо**џоа.*

(7) *Е, да не се **џи**е лекари, не знам дали ќе живееше олку долџо.*

Всушност, може да се каже дека постојат определени контексти (малобројни и мошне маркирани) каде што употребата на показната замена може да биде и во генерички конструкции. Сепак, примерите со членот и со показната замена во генеричките примери, *ex definitione* [како во (5) наспрема (5a)] не се наоѓаат во сооднос 1:1, односно не се идентични според својата пропозициска содржина.

Според Тополињска (сп. Тополињска, 1982), генезата на членот во примери со генеричка референција може да се сведе, *grosso modo*, на два стимули:

а) од синтаксички причини: по аналогија. Односно, ако нешто стои во иницијална позиција во реченицата и е тема, тогаш добива член, независно дали навистина има (= употребено е *in suppositio formalis*) или нема свој референт во стварноста;

б) семантички: поим/множество означено генерички се подложува на идентификација како и секој член на множеството. *Ergo*, синтагмата што го посочува добива член.

Да ги погледнеме ситуациите со генеричка определеност.

Според Тополињска (1979), освен генеричката употреба, главна *differentia specifica* на членот во однос на показните заменки е т.н. ситуациска определеност [единствени објекти или појави во нашиот секојдневен живот; единствени лица и објекти во една средина (Минова-Гуркова 2000, 130)], односно зависат од учеството во говорната ситуација.

Ако постои морфолошка категорија, таа нужно мора да има контексти во кои е задолжителна (семантички или формално – син-

таксички и сл.), т.е. преносот на информацијата од адресантот кон адресатот нужно се врши со односното средство (сп. Тополињска 1979, 38). Па, така, и граматикализацијата ја сфаќаме во таа смисла, односно како „регуларизација на формални експоненти на определени содржини во определена класа конституенти“ (Тополињска 1982, 705). За граматикализираните средства, всушност, можеме да зборуваме дека се оддалечиле од своето примарно значење/мотивација, семантички се испразниле или се формализирале во определени контексти.

(8) *Бев во Деканай̄о̄ӣ.*

(8а) ?*Бев во њој̄ Деканай̄.*

Примерот (8а) е невообичаен, но и тука како и во примерите со генеричка определеност, можна е употребата на показната замена во стилски маркирани конструкции, но повторно соодносот со членската морфема не е во соодносот еден спрема еден, односно не е еквивалент на членот:

(8б) *Ех, њој̄ Деканай̄, не можам веќе да одам њаму!*

Но, и во идентичен вид како (8а), но со извична интонација и маркирано (со индикативна интонација е мошне чудно – ?, но не и со модална/маркирана:

(8в) *Бев во њој̄ Деканай̄! (Аман веќе!)*

Кога зборуваме за ситуациска определеност „во врска со ИГ што именуваат единствени објекти или појави во нашиот секојдневен живот“ (Минова-Гуркова 200, 130), повторно таквиот тип определеност претставува извесна бариера за употреба на показна замена како површински експонент на позитивната маркираност по определеност [сп. (9) и (9а)].

(9) *Сонцеј̄о̄ из̄греа во 7 часој̄.*

(9а) ?*Тоа Сонце из̄греа во 7 часој̄.*

И пример соодветен на (8б):

(9б) *Ех, њоа Сонце, њоа мило и њреќрасно Сонценце.*

Во примерот (10) повторно имаме идентична ситуација:

(10) *Тој не смее да ја најушиџи **земјата** во следниџе шесџ месеци.*

(10а) *?Тој не смее да ја најушиџи **џаа земја** во следниџе шесџ месеци.*

Теоретски, втората реченица е можна, но со дополнување во вид на релативна и различна пропозициска содржина од првата (10). Имено, ако земјата не е спомената претходно и ако членот не е во анафорска функција, во (10) без исклучок се мисли на оваа земја, т.е. на земјата во која се наоѓаме.

(10б) *Тој не смее да ја најушиџи **џаа земја** во која се наоѓа..., но ако усџе да сџиџне во Македонија, оџиџука може секаде да џаџува.*

Пропозициската содржина на (10б), во ваков хипотетички контекст, претполага друга земја во која се наоѓа субјектот, која не е спомената или на неа се реферира во однос на претходниот текст (контекст или конситуација). Затоа примерот (10) се разликува од претходните примери со ситуациска определеност, бидејќи содржи и деиксис.

Како подгрупа во оваа група на исклучување на показната замена како еквивалент на (соодветната, според коренот) членската морфема, ги приведуваме примерите на појава на членот во посесивни конструкции (каде што, заправо, и не се работи за вистинска референција како кај ситуациската определеност, па затоа и ја ставаме како подгрупа и маргиналија).

Тука, пред сѐ, мислиме на примерите од типот:

(9) *Ја видов **куќата** на Раџин.*

(10) *Ме боли **раката** (**џлавата**, **ноџата**).*

(11) *За вечер? **Ќе џи ја облечам кошулата!** Може, нели?*

Во сите овие конструкции појавата на показните заменки е блокирана, бидејќи се работи за посесивни конструкции во кои нема потреба од посочување:

(9а) *?Ја видов **џаа куќа** на Раџин.*

(10a) ?*Me боли ѿаа рака.*

(11a) ?*За вечер? Ке ѿи ја облечам ѿаа кошула! Може, нели?*

Се разбира, хипотетички овие примери [(9a), (10a), (11a)] може да се толкуваат со поинаква пропозициска содржина, односно со воведување контраст [...*ѿаа кука на Раѿин (за која зборувавме), а не оваа оругаѿа...*; *Me боли ѿаа рака (и само ѿаа), не и оругаѿа...*; итн.].

Што се однесува до стилската маркираност како во (8в), тука не е доволно само да се употреби показна замена или да се промени интонацијата, туку, за да се постигне таков ефект, може да се употребат примери со двојна определеност:

(9б) *Ја видов ѿаа кукаѿа на Раѿин. (!)*

(10б) *Me боли ѿаа (ѿоа) ракаѿа, (не знам ѿио да ѿравам со неа). (!)*

(11б) *За вечер? Ке ѿи ја облечам ѿаа кошулаѿа!*

Конечно, членот е не само примарно туку и единствено средство (употребата на показните замени тука е исклучена) во функција на супстантивизација: *Дежурниоѿ дојде* vs. ?*Овој дежурен дојде.*; *Жолѿана никако да ѿроцвеѿа.* vs. *Онаа жолѿа никако да ѿроцвеѿа.* (сп. Krámský 1972, 29).

Ако ги издвоиме како посебна група и примерите со професија, занимање и звање, кај последните ќе забележиме блокираност во употребата на членот:

(12) *Го видов ѿрофесор Пеѿковски.*

(12a) *Го видов ѿрофесороѿ Пеѿковски.*

Во примерот (12) професор е употребено како звање, титула, додека во (12a) како професија (наставник, предавач; Петковски, кој е професор, а не некој друг Петковски). Примерот (12a) не може да се трансформира во формата:

(12б) **Го видов ѿој ѿрофесор Пеѿковски.*

IV. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Функцијата на определеноста, да претстави нешто како изделено од множеството, како познато за учесниците во говорната ситуација⁴, може да се искаже на повеќе начини – и лексички, и морфолошки. Ако постојат повеќе формални експоненти на една иста категорија, претполагаме дека граматикализацијата на едното средство наспрема другото почнува да пројавува некакви специфичности, односно дека развојот нужно наметнува специјализација за извесни говорни и јазични ситуации на едното средство во однос на другото. Во спротивна ситуација, станува бесмислено постоењето на еден специјализиран вид наспрема друг во јазичниот систем.

Ако ги сопоставиме показните заменки и членот, кој историски и претставува показна замена во постпозиција, можеме да претпоставиме дека неговата граматикализација предизвикала и специјализација за извесни позиции, контексти или типови определеност. Според Крамски, главната одлика на членот е неговата употреба во генерички конструкции. Наспрема тоа, Тополињска ја дава и ситуациската определеност како контекст во кој ексклузивитетот го има членот. Важна улога во сето ова игра и линеаризацијата и синтаксичката функција (на пример: субјект во иницијална ненегирана конструкција добива член по аналогија, тој е тема во реченицата). Ние ги дополнуваме овие две ситуации со трета (маргинална) за случаите на употребата на членот во посесивни (ситуациски) конструкции, како и некои пропозициски нееквиваленти контексти со оние со употребата на членот, кои покажуваат примери со мала фреквенција на употребата на показната замена во генерички и во случаи со ситуациска определеност.

Како заклучок се наметнува прашањето што е еднаш веќе отворено: ако на показните заменки и на членот „им се припишуваат различни функции како носители на определеност на именската синтагма, односно на разни типови референцијална карактеристика на таа синтагма (...) која е функцијата на членот, како и: дали и по што таа се разликува од функцијата на показните заменки?“ (Тополињска 2006, 8).

Одговорот може да се пронајде во презентираниите случаи и примери, кои го издвојуваат членот во однос на другите средства за искажување на определеноста, и тоа само членот со т-корен, го специјализираат како единствено средство неговото поле во сегментот ситуациска определеноста и генеричка референција и, според погор-

⁴ Под „познато во говорната ситуација“ мислиме особено на говорител, кој самостојно може да одлучи нешто да прикаже како (не)определено, независно од соговорникот, од стилски причини, поради погрешни претпоставки за познавањата на соговорникот и сл. Тука се појавува ризикот информацијата да не стигне во посакуваната форма, односно да не допре до соговорникот.

ните критериуми, го определуваат како вистински член, наспрема другите елементи во системот, па и определбата „троен член“ може да се каже дека е само формална, а не и функционална (в. Тополињска 2006). Истиот став го застапува и Линстед, кој тројниот член го толкува условно: синтаксичката позиција на другите членски морфемии (*vis-à-vis* т-коренот) е иста, но „функционални и типолошки тие се заменки, а не определени членови. Се разбира, терминот ‘член’ во описот на бугарскиот (во статијата на Линдстед му е во фокус бугарскиот член, заб. Б.К.) со посредство на определена синтаксичка позиција, но тогаш нема смисла да се прашуваме кога се појавил членот, зашто таа енклитичка синтаксичка позиција била преземена од различни покажувачки морфемии уште во прасловенскиот, кога тие сигурно биле обични заменки“ (Линдстед 2013, 5–6). За македонската ситуација може да се земат предвид и некои други околности (на пример, случаите од типот Дај ми го пенкалово, или Изгреа сонцево), каде што в- и н-коренот преземаат чисто членски функции, но, всушност, тогаш нив не ги гледаме низ призмата на историскиот развој, туку дека дополнително функционално (стилски?) се оптовариле преземајќи дел од значењата на „вистинскиот член“ (т-коренот), но само во определени (маркирани) контексти.

Како финален заклучок на заклучокот, можеме да кажеме дека е ситуацијата аналогна на таа кај личните заменки: имено, наспрема полната форма за косите падежи (т.н. долга форма), која означува фокусирање и маркираност, способност за контрастирање, се појавува атонична форма, т.е. наспрема реторички нагласените форми се појавува клитика. Еднакво кај експонентите на определеноста: заменките ги претставуваат тие фокусирани, реторички нагласени форми, додека членот игра улога еднаква на прономиналните клитики (и самиот може да се класификува како клитика). Во таа смисла, можеме да кажеме дека се проширува тоа поле на личните заменки, но и дека развојот на системот оди во иста насока.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

а) на кирилица

1. Карапејовски, Бобан. 2013. „Странските лингвисти за проблематиката на определеноста/членот во македонскиот јазик“. *XXXIX научна конференција на XLV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 20–21 јуни 2012 година), лингвистика*, 299–307. Скопје: Универзитет

- „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура.
2. Конески, Блаже. 1999 [1982]. *Грамајика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Детска радост.
 3. Минова-Гуркова, Лилјана. 2000. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
 4. Мишеска-Томиќ, Олга. 2008. *Македонските клички во балканското окружение*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
 5. Падучева, Елена Викторовна. 2010 (шесто поправено издание). *Высказывание и его соотносительность с действительностью (Референциальные аспекты семантики местоимений)*. Москва: URSS.
 6. Панзова, Виолета. 1996. *Универзалната грамајика на македонскиот јазик*. Скопје: Епоха.
 7. Панзова, Виолета. 2005. *Логички лексикон*. Скопје: Филозофски факултет.
 8. Петревски, Бојан. 2012. *Нејацијата во каузалните реченици во македонскиот јазик* (магистерски труд во ракопис). Скопје.
 9. Линдстед, Јуко. 2013. *Маркери на определеноста на именната група в историјата на българският език*. [https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/en/activities/third-international\(c3e62ada-defa-4774-9750-335292585ada\).html](https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/en/activities/third-international(c3e62ada-defa-4774-9750-335292585ada).html) Пристапено на: 20.8.2016
 10. Спасов Људмил (ред.). 2003. *Две американски грамајики на современиот македонски стандарден јазик од Хорас Г. Ланџ и Викџор А. Фридман*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
 11. Тополињска, Зузана. 1974. *Грамајика на именската фраза во македонскиот литературен јазик*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
 12. Тополињска, Зузана. 1979. „Кон дефиницијата на членот“. *Присјатни предавања, ирлози и библиографија на новите членови на Македонската академија на науките и уметностите*, 33–40. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
 13. Тополињска, Зузана. 1982. „Мак. еден – неопределен член?“. *Македонски јазик*, XXXII–XXXIII (1981–1982), 705–715. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
 14. Тополињска, Зузана. 2006. „Тројниот член – да или не“. *Јужнословенски филолог*, LXII, 7–15. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски јазик САНУ.

б) на латиница

1. Cruse, Alan. 2004. *Meaning in language*. Oxford – New York: Oxford University Press.
2. Friedman, Victor A. 2015. *Macedonian studies 2*. Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts.
3. Hopper, Paul and Elizabeth Closs Traugott. 2008 [2003]. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

4. Ivić, Milka. 2001. *Pravci u lingvistici /1/*. Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa.
5. Karlič, Virna. 2011. „Kategorija (ne)određenosti u hrvatskom i makedonskom jeziku“. *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze održanog u Rijeci od 23. do 25. ožujka 2011*, 319–332. Rijeka: Filozofski fakultet.
6. Krámský Jiří. 1972. *The article and the Concept of Definiteness in Language*. The Hague – Paris: Mouton.
7. Kristal, Dejvid. 1999. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
8. Lyons, Christopher. 1999. *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press
9. Matthews, Peter H. 2005. *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
10. Mirkulovska, Milica. 2005. „Definiteness in Macedonian with some parallels in Bulgarian“. *Balkan morpho-syntactic similarities a bridge for levelling differences among people*. http://ical.manu.edu.mk/cal/Morpho-syntactic%20similarities/002_Mirkulovska.pdf
11. Tesnière, Lucien. 1976 [1959]. *Éléments de syntaxe structural*. Paris: Éditions Klincksieck.
12. Topolinjska, Zuzanna. 2009. “Definiteness (Synchrony)”. *The Slavic Languages: An International Handbook of their Structure, their History and their Investigation*, 176–188. Berlin-New York: Walter de Gruyter.

Boban KARAPEJOVSKI

DEMONSTRATIVE PRONOUNS IN COMPARISON
WITH MORPHOLOGICALLY BOUND ARTICLE
AS EXPONENTS OF DEFINITENESS

Summary

Historically, the article is demonstrative pronoun in post-position. But is this a case of same semantic category which is realized by different means, or there are actual differences in meaning when it comes to the choice of former instead of latter?! Considering the views of Kramsky, Topoljinska and Minova-Gjurkova, as well as our research on this matter, in this paper we select the cases in which utterances have equal propositional content, regardless of whether the definiteness is expressed with a demonstrative pronoun or with an article, and, in comparison, many examples in which the use of an article is blocked, i.e. the distribution is limited to only one of the (theoretically) possible exponents. Such examples can be identified at the so called generic reference, at situational definiteness, and, additionally, at possessive constructions in which the possessor is a person who participates in the act of utterance and, formally, constructions with substantivized adjective.